

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1269189/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יעקב זמיר, הרב אברהם שינדלר, הרב דניאל אדרי

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד לירז בן שטרית כץ)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד גלעד ישעיהו)

הנדון: חיוב הוצאות משפט בדין תורה – עקרונות, סייגים ויישום

פסק דין

טיעוני הצדדים ובחינתם

בהתאם להוראות בהחלטה מי' באלול התש"ף (30.8.2020) ובהחלטה נוספת שניתנה יומיים לאחריה הגיש המשיב בקשה מפורטת ומנומקת לחיוב המערערת בהוצאותיו והמערערת הגיבה לה.

עיינו בדברים ולאחר שיקול דעת אנו סבורים שאין להשית על המערערת הוצאות משפט.

למען הסר ספק יובהר כי אין אנו מקבלים את טיעוני המערערת כי "יצא חוטא נשכר פעמיים" – בפסק דינו של בית דין קמא, המוטעה לשיטתה, ובחיוב ההוצאות. איננו מקבלים אף את טענותיה בנוגע לקשייה של המערערת ובייחוד אלה הנוגעים לטיפול בקטינות:

אין בידינו לקבוע כי בית דין קמא אכן טעה – חזקתו של בית הדין ושל פסק דינו כי צודק הוא כל עוד לא נסתר בערעור, ובענייננו: משביכרה המערערת לוותר על האפשרות לסתור את פסק הדין נוכח הדרישה להפקדת ערובה להוצאות המשפט אם יידחה ערעורה, ויתור המלמד – אם לא שערעור סרק היה זה מלכתחילה כדעת המשיב – לפחות כי אף היא עצמה אינה בטוחה בסיכויי ערעורה, נותרת חזקה זו על מכונה.

אשר להגדרה "חוטא" בהקשר זה נעיר במרומז כי אמרנו דבר או שניים בהחלטות קודמות לגבי שני הצדדים כאחד...

לעניין קשייה של המערערת – אף אם נניח כי כל טיעוניה בהקשר זה אמת, אם מן הדין היה לחייבה בהוצאותיו של המשיב, לא היו קשייה פוטרים אותה מחיובה זה, אלא לכל היותר משמשים סיבה לפריסת החיוב, "אין מרחמין בדין", "ודל לא תהדר בריבו".

טיעונים לחיוב או לפטור צריכים להיות טיעונים משפטיים לגופו של עניין.

אכן טיעון אחד של ממש אכן היה בדברי המערערת והוא כי האסמכתה שהמציא המשיב, הסכם שכר טרחה, אינה מלמדת בוודאות כי אכן שילם או ישלם לבא כוחו כנטען. ייתכן שלו היינו סבורים כי אכן יש לחייב בהוצאות היינו מבקשים תגובה נוספת של המשיב או אף מקיימים דיון בעניין זה עצמו, אלא שלמעשה איננו נזקקים לכך וכפי שייאמר עוד להלן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נוסיף ונאמר גם כי חיוב הוצאות משפט גם אינו יכול להתבסס באופן בלעדי על הסכמה בין הזוכה בהוצאות לבין בא כוחו בנוגע לגובה שכרו של האחרון. יש מקום לבחון אם ההסכמה עצמה סבירה הייתה, מקובלת ומחויבת, מה שמאפשר לראות את המחויב בהוצאות כגורם לחברו את ההוצאה בשל נקיטתו הליך שחייב את חברו להתקשר עם עורך דין בהסכם שכר טרחה, או שההסכמה היא לתשלום שלפי העניין נראה מופרז ואם כי רשאי אדם להסכים לו – אין הוא יכול לדרוש משכנגדו לפצותו בגין הסכמתו החריגה ואין הוא יכול לבקש מבית הדין לראות את חברו כגורם להסכמה זו ולהוצאות הנגררות ממנה.

הכרעת הדין: חיוב בהוצאות משפט – אימת?

מכל מקום בענייננו אנו קובעים כי אין מקום לחיוב המערערת בהוצאות המשיב כלל, וממילא גם אין צורך לשוב ולברר את שיעורן הראוי של ההוצאות.

מעיקרו של דין תורה אין המתחייב בדין חייב לשלם לשכנגדו את הוצאותיו (חושן משפט יד,

ה).

שלושה חריגים עיקריים יש לעיקרון זה:

הראשון, כשאחד מבעלי הדין גרם לחברו הוצאות מיותרות שלא נדרשו לשם בירור הדין ושלא בתום לב. עיקרו של חריג זה הוא בדין "לך ואני אבוא אחרוך" (שם) ששורשיו ב'דינא דגרמי', ופארותיו ופירותיו לענייננו הם במה שמוגדר בדרך כלל 'ערעור סרק', והוא הדין להליכי או בקשות סרק אחרים, ואולי גם בהבחנה בין ההליך שבבית דין קמא שהתדיינות בו היא עיקר מצוות התורה לבין הדיון החוזר, הליך הערעור, שלא נכלל במצווה זו אף שהתאפשר מכוחן של התקנות, ושעל כן יש מקום לחייב בו בהוצאות גם את מי שערערו נדחה ללא שייקבע כי הוגש מלכתחילה שלא בתום לב וכי היה הליך סרק. לעניין זה ראה בדברי מרן הגר"א שפירא זצ"ל (אז חבר בית הדין הגדול ולימים נשיאו והרב הראשי לישראל) בפד"ר יב (עמ' 192–193) ומשם בספרו מנחת אברהם (חלק א סימן יב).

השני, **חידושו של הגר"א שפירא** (שם, בפד"ר בעמ' 190–192) כי לעניין תביעת מזונות יש לחייב את האיש בהוצאותיה של האישה משום שהללו נצטרכו לה כדי לקבל בפועל את מזונותיה ועל כן כלולות הן בעצם חיוב המזונות כפי שכלולים בו לא רק עלותם של מזונות אלא גם עלות הנסיעה לקנייתם, אם נצרכת היא, או עלות בישולם וכדומה.

על חידוש זה ואף על הרחבת החיוב בערעור מערעור סרק גרידא אל ערעור שנדחה אף שלא היה הליך סרק, כדברי הגר"א שפירא בפסק הדין האמור, חלק חברו לבית הדין (ולמים לכהונת הרב הראשי, כראשון לציון) הגר"מ אליהו זצ"ל, שמדבריו שם נראה כי לדעתו אין מקום לחייב הוצאות – כל עוד לא נתקנה תקנה המחייבת בהם – אלא במקרה של ערעור סרק.

ראוי לציין כי הגר"מ אליהו לא נימק מכל מקום לגופם של דברים מדוע לא קיבל את החידושים האמורים, אלא הניח בדבר פשוט שהחיוב הוא רק בערעור סרק. עוד ראוי לציין כי מדבריו משמע שאף לדעתו ראוי היה לתקן חיוב הוצאות כאמור אלא שבהעדר תקנה – אין חיוב.

ומכאן לחריג השלישי – **חיוב שיסודו בהתחייבות של בעל הדין המחויב בהוצאות**. אדם יכול להתחייב אף במה שאינו חייב בו מן הדין ובוודאי בנזקי 'גרמא', כהוצאות משפט, שלכאורה יש עליהם חיוב 'בידי שמים'. הנוהג במקרים רבים להבהיר מראש כי אם תידחה טענה מסוימת או יידחה ערעור מסוים יחויב הטוען או המערער בהוצאות, הבהרה שמשמעותה היא כי בחירתו של הלה להמשיך בהליך הרי היא כהסכמה לכך, והנוהג להורות אף על הפקדת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ערוכה להוצאות – יסודם גם בעיקרון זה, ומטרתם בין השאר לאפשר את החיוב, שכאמור אף לדעה שאינו עומד על רגלי עצמו ראוי היה לתקנו, ללא צורך בתקנה מפורשת ואליבא דכולי עלמא.

ראה עוד בנוגע לעקרונות אלה בהחלטות הקודמות בתיק זה; בהחלטה מז' בתמוז התש"ף (29.6.2020) בתיק 1264729/1 ובחברתה מג' בסיוון התש"ף (26.5.2020) בתיק 868786/10; בהחלטת מותב אחר של בית הדין מכ"ד בתמוז התש"ף (16.7.2020) בתיק 1218235/2; בהחלטת כבוד נשיא בית הדין הגדול הגר"ד לאו מכ"ט בשבט התשע"ט (4.2.2019) בתיק 1202966/1; בפסק דינו של מותב נוסף של בית דין זה מג' בטבת התש"ף (31.12.2019) בתיק 970523/19 ועוד.

יישומם של דברים

בענייננו אין מקום לחייב מכוחו של החריג האחרון. אדרבה, היא הנותנת שמשנדרשה המערערת להפקיד ערוכה להוצאות משפט ביכרה לוותר על שמיעת ערעורה.

באורח תמוה תמך המשיב את יתדות בקשתו לחייב את המערערת בהוצאות בדברי הגר"א שפירא שבענייננו של החריג השני. דחייתה של טענה תמוהה זו עולה מאליה שהרי בענייננו אין מדובר בתביעת מזונות.

נוטר אפוא החריג הראשון:

השתת הוצאות מכוח ראיית ההליך כהליך סרק מצריכה קביעה ודאית של בית הדין שבכך מדובר. בהעדרה של קביעה כזו – "המוציא מחברו עליו הראיה". בחירתה של המערערת לסגת מערעורה אינה מחייבת לראותו כערעור סרק אלא לכל היותר ככזה שאף לדעת המערערת אין סיכוי ודאיים.

הרחבת החיוב אל כל הוצאות שבהליכי ערעור, כדברי הגר"א שפירא הנ"ל, שנויה במחלוקת כאמור לעיל, לא לגמרי ברור אף אם הגר"א שפירא עצמו היה מסתמך על סברה זו לבדה, לולי היות ענייננו של פסק דינו עניין של תביעת מזונות כאמור. קביעתו של המשיב כי המנהג בבתי הדין הוא כדעה זו – אינה מבוססת. אכן בשל הסברה שבדברים, בצירוף לצורך למנוע הליכי סרק ולמגמה לפצות את מי שהוציא הוצאות שלא לצורך אף כשההליך מתחילתו לא היה הליך סרק, מקובלת כאמור הדרישה להפקדת ערוכה הטומנת בחובה התחייבות לתשלום הוצאות אף כשאין מן הדין, אלא שבענייננו כאמור לא הייתה התחייבות כזו.

נוסיף גם כי תקנה מחייבת אין בענייננו כאמור, אך לא רק בדין המצוי אלא אף בדין הרצוי – בהיבטי תקנה ראויה, כאמור, יש מקום להבחין בין מי שגרר את חברו בפועל להליך ממושך ולהוצאות מרובות למי שאומנם סבר לערער אך חזר בו לאחר תגובת חברו ולאחר הוראה על הפקדת ערוכה וכך צומצמו הוצאותיו של חברו להוצאות התגובה שבכתב גרידא. אומנם בחיוב שמן הדין 'דין פרוטה כדין מאה', אבל בנוגע לתקנות יש מקום להבחנה תוך שיקול דעת המביא בחשבון גם את ההכרח הפחות בתקנה כזו במקרה זה, ואת התועלת הנוספת שבתקנה – מניעת ערעורי סרק שלא זו בלבד שהצורך בה פחות אם אכן חוזר בו המערער בשלב כה מוקדם אלא שאף יש מקום לומר שדווקא הפטור מהוצאות אם אכן עשה כך הוא שמשרת את המטרה יותר, שכן חיוב הוצאות ככהאי גוונא עשוי דווקא לדחוף את מי שכבר הגיש ערעור להמשיך בהליך אף אם הליך סרק הוא משידע כי בכל מקרה יחויב בהוצאות מסוימות. הותרת 'דלת יציאה' ללא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חיוב היא אפוא המשרתת יותר את תקנת הציבור בכלל, ואף שבמקום שיש לחייב בהוצאות מן הדין אולי אין לפתוח דלת כזו, במקום שחיוב מן הדין מוטל בספק – ודאי שאין לנועלה.

הכרעה בעניין הוצאות – ביחיד או בשלושה? לאחר שמיעת הצדדים בדיון או על יסוד כתבי טענות?

בניגוד להחלטות הקודמות שבהליך זה שנפסקו בדין יחיד בהתאם לסמכות החוקית, החלטה זו היא הכרעה בתביעה ממונית. החלטה כזו היא פסק דין לכל דבר ועניין, אף שאינה בהליך בפני עצמו אלא כספיה להליך העיקרי, וצריכה היא על פי דין תורה להינתן בשלושה דינים ולא ביחיד (אלא אם הייתה הסכמה של הצדדים לכך).

נעיר כי לכאורה היה מן הדין גם שהחלטות כאלה תינתנה לאחר שמיעת בית הדין את הצדדים מפיהם. אלא ששעה שמוגשות בקשות בעניין בכתב כנוהג – ואיש מהצדדים אינו מבקש כי יתקיים דיון – כך ככלל בדבר שבשגרה וכך בנידון דידן בפרט, יש לראות זאת כהסכמה לפסיקת הדין על פי כתבי הטענות לברם. ומה גם שההכרעה דלעיל אינה במחלוקת עובדתית ומבחינה עניינית קרוב לוודאי ששמיעת הצדדים בדיון לא הייתה עשויה להשפיע עליה לכאן או לכאן ולא היה בה אלא משום הטרחת בית הדין והצדדים עצמם בכדי.

כך לעניין ההכרעה בסוגיית ההוצאות ללא דיון במעמד הצדדים. אך לעניין פסיקת הדין ביחיד או בשלושה, כאמור – אין דין תורה מאפשר את ההכרעה בתביעה ממונית ביחיד, ללא הסכמה של הצדדים לכך, ועל כן נקבע כאן בשלושה כאמור כי אין מקום לחיוב המערערת בהוצאות המשיב בנידון זה.

מסקנות ומתן הוראות

א. סוף דבר נקבע כי אין מקום לחיובה של המערערת בהוצאותיו של המשיב בהליך זה.

ב. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת פרטיהם המזהים של הצדדים.

ניתן ביום ח' בתשרי התשפ"א (26.9.2020).

הרב דניאל אדרי

הרב אברהם שינדלר

הרב יעקב זמיר

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה